

Alltid redo - landets offentliga bibliotek i kris och krig

Inom ramen att ta fram en nationell biblioteksstrategi vill sekretariatet belysa bibliotekens möjliga ansvar och uppgift inom landets beredskap vid kris och krig.

Bakgrund

Vi befinner oss idag i ett läge där krissituationer och hot i form av terrorism och våldsbejakande extremism har kommit allt närmre och är mer komplexa än tidigare. Det handlar både om vår fysiska säkerhet samt nationens demokratiska värden. Det globala politiska läget har hårdnat. Krig och övergrepp drabbar civila och fler människor än någonsin lever idag på flykt. Terrorådet i centrala Stockholm våren 2017 lamslog en stor del av staden, människor chockades, kom till skada och dödades och en mängd vilseledande och falsk information spreds snabbt. Miljökatastrofer, en annan typ av krisläge, slår ut centrala samhällsfunktioner på olika nivåer och drabbar brett.

Under de senaste årtiondena har landets totalförsvaret nedprioriterats, men det förändrade samhällsklimatet håller nu på att ändra detta. 2017 presenterade regeringen en nationell säkerhetsstrategi som tar ut riktningen och sätter ramar för landets gemensamma arbete med att höja säkerhetsnivåerna. Försvarsberedningen arbetar med nya direktiv och en ny myndighet för psykologiskt försvar är på väg att inrättas. MSB, Myndighetens för samhällsskydd och beredskap, går ut med att landets medborgare idag måste vara så pass förberedda att vi klarar att ta hand om oss själva i upp till en vecka utan stöd från myndigheter.

Vår gemensamma säkerhet och arbetet med att förebygga kris och krig är ett ansvar för hela samhället i ett totalförsvaret. Ett aktivt deltagande från centrala, regionala och lokala myndigheter samt från enskilda individer, näringsliv och civilsamhälle är av avgörande betydelse, och borde således även inkludera landets bibliotek på ett adekvat sätt.

Samhällets ramverk vid kris och krig

Enligt den nuvarande försvarspolitiska inriktningen utgår planeringen för det civila försvaret i allt från att hantera kriser i samhället i fredstid till att ge grundläggande förmåga att hantera skarpa krigssituationer. Strukturer och processer som används inom krisberedskapen bör så långt som möjligt även användas i planeringen av det civila försvaret. De som ansvarar för en verksamhet i fredstid behåller sitt ansvar även vid höjd beredskap:

- På lokal nivå har kommunerna ett geografiskt områdesansvar, som innebär att kommunstyrelsen under höjd beredskap ska verka för att den verksamhet som bedrivs av olika aktörer i kommunen samordnas.
- På regional nivå ska länsstyrelsen som högsta civila totalförsvarsmyndighet samordna de civila försvarsåtgärderna samt i samråd med Försvarsmakten verka för att det civila och militära försvaret samordnas.
- På nationell/central nivå ligger det geografiska områdesansvaret på regeringen, som utövar ansvaret med stöd av de centrala myndigheterna.

Samverkan mellan det civila och militära försvaret sker centralt mellan Försvarsmakten och MSB samt övriga statliga myndigheter. På den regionala nivån sker samverkan mellan Försvarsmaktens regionala staber samt med länsstyrelserna och på den lokala nivån med kommunerna samt andra aktörer inom civilförsvaret.

Samordning och planering för kris och höjd beredskap bedrivs inom sex samverkansområden: teknisk infrastruktur, transport, farliga ämnen, ekonomisk säkerhet, geografiskt områdesansvar samt skydd, undsättning och vård. I samverkansområdena ingår även andra aktörer som är utpekade av MSB eller adjungerade av myndigheterna i respektive samverkansområde. Kommuner, landsting och Försvarsmakten deltar i dessa områden. Inom dessa områden har biblioteken inga utpekade uppgifter idag.

Frågan kan ställas - var befinner sig biblioteken i detta ramverk?

Nationell biblioteksstrategi vill peka på bibliotekens viktiga roll och ansvar som en unik, öppen samhällelig arena och garant för en säker lina till korrekt information och god förmåga att vara en trygg samlings- och informationsplats vid kris och krig. Vi menar att biblioteken tydligt ska ingå i totalförvarsplanens ramverk, i samverkan med sina respektive huvudmän och organisationer, samt kunna säkra det offentliga rummet mot våldsbejakande extremism och terrorism. Hänsyn skall tas till de olika bibliotekstyperna, som kan behöva agera olika utifrån sina specifika uppdrag. Ett forsknings- och specialbibliotek kan behöva stänga för att säkerställa rikets kulturarv och skydda dess verkskraft. Ett folk-, sjukhus- och högskolebibliotek kan däremot behöva utöka sin tillgänglighet för att kunna agera mötesplats och erbjuda plats till en säkerställd informationsinhämtning.

Informationssäkerhet – bibliotekets säkrade lina mot lögner och propaganda

Vid kris- och krigssituationer är det extremt viktigt att rätt information når medborgarna för att inte skapa kaos och fel agerande. Riskerna är stora att rykten, falska nyheter och propaganda snabbt sprids som en sanning via framför allt sociala medier. För att motverka detta kan landets bibliotek och bibliotekarie vara en säker och självklar plats och resurs för förmedling av korrekt information och tillhandahålla uppkopplingar via säkra it-system, i samarbete med de samhällsaktörer som har ett uttalat uppdrag i totalförsvaret att stå för förmedlande av korrekt information.

Bibliotekens medverkan till höjd beredskap

Biblioteken har sedan länge väl inarbetade kontaktnätverk och ett högt samhälleligt förtroende som garant för korrekt information, vilket bör kunna ligga väl till grund för samarbeten med myndigheter och organisationer som arbetar med att höja medborgarnas beredskapsnivå. Exempel: 2020 kommer MSB och Försvarsmakten att genomföra en omfattande nationell totalförvarsövning för att öka landets totalförsvarsförmåga. Övningen kommer att engagera många delar av samhället, både militära och civila, offentliga och privata. Här kan biblioteken delta och formulera sina ansvarsområden. Sedan 2017 arrangerar MSB en Krisberedskapsvecka, tillsammans med kommunerna och olika frivilligorganisationer, där biblioteken kan delta som mötes- och informationsplatsformar.

Källor:

Nationell säkerhetsstrategi:

<http://www.regeringen.se/48e36d/contentassets/a02552ad9de94efcb84154b0f6ed76f9/nationell-sakerhetsstrategi.pdf>

Motståndskraft - Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/ds-201766/>

MSB:s hemsida: <https://www.msb.se/>

NIS-direktivet: https://www.sentor.se/losningar/nis-direktivet/?gclid=Cj0KCQiA7dHSBRDEARIsAJhAHwgszOLsfvj2wpGG_XaDc7c9GMKix-oEMVj5MydAj9TIWUzTcju_IUwaAqKUEALw_wcB

Förordning 2015:1053 - Om totalförsvaret och höjd beredskap

Lag 1992:1403 - Om totalförsvaret och höjd beredskap

LEH, lag 2006:544 - Om kommuners och landstings åtgärder inför kris och krig

Ds 2017:66 - Om dagens totalförsvaret

Eva Enarson/ 2018-01-19